

Små, sultne SAFTSUGERE

Ingen have går fri af bladlus, men hvorfor er nogle år værre bladlusår end andre, og hvilke skader medfører bladlusbesøget? Heldigvis er det de færreste bladlusarter, der breder sig til mange forskellige planter i haven. De fleste er mere kræsne.

TEKST: SUSANNE HARDING, BIOLOG. FOTO: MAGNUS GAMMELGAARD, GARTNERITEKNIKER

Ovenover Med flere hundrede forskellige værter er bedebladlusen, *Aphis fabae*, en almindelig og udbredt plage i haven.

Nedenunder Bøgebladlusen, *Phyllaphis fagi*, har kun én vært året rundt. Om vinteren sidder æggene frit på skuddene og er et kærkomment bidrag til musvitternes føde.

Ovenover Stor rosenbladlus, *Macrosiphum rosae*, skifter om sommeren vært til planter af kartebolle- og baldrianfamilien, men nye generationer udvikler sig fortsat på roserne.

Havens planter lægger hus til mange af de omkring 500 bladlusarter, der findes i Danmark. Hos bladlus er variationen stor i både farver, former, størrelser og levevis, men fælles for dem er, at de formerer sig så hurtigt, at de nemt kan blive en plage. Bladlus formerer sig gennem frugtbarhed og føder levende unger, der selv indeholder fostre til næste generation, så én kan hurtigt blive millioner. Opstår der trængsel på planten, eller bliver fødens kvalitet for dårlig, lægger hunner, der udvikler vinger, så de kan flyve til nye planter.

Vejret har betydning

Mange haveejere har oplevet "bladlusår", hvor næsten alle planter vrirler med bladlus. Nogle år er de mindre talrige. Det kan ikke altid helt forklares hvorfor, men som regel hænger sammen med vejrforholdene. Bladlus udvikler og formerer sig hurtigere, jo højere temperaturen er. Et lunt forår vil sætte sig i bladlusene, men sommeren kan også blive for varm for dem, og så forsvinder de af sig selv i løbet af kort tid. Regn er dårligt for bladlusene, og hvis det regnfuldt, når bladlusene i vinteret skal lægge deres overlevende æg, får de kun lagt få æg. Der bliver så tilsvarende få bladlus næste forår.

De fleste bladlusarter overvintrer som voksne og er godt beskyttet mod vinterens kulde. Vintervejret betyder kun noget for de arter, der overlever som nymfer og vokser op. Har man blågran eller sukkerøg i haven, kan de stå visne og falde efter en mild vinter som følge af angreb af sitkabladelusen, *Elatobium abietis*. Den overvintrer ikke som æg, men formerer sig ved blot få graders varme, så den kan komme tidligt i gang med at lægge på nålene, der visner og falder af.

Bladlus suger plantesaft med sugerør

Bladlus lever af plantesaft. De stikker deres snabel gennem plantevævet og suger den som sugerør til at suge sukker og aminosyrer fra saften. Snablen fungerer ikke kun som sugerør, men er også et "spytterør", gennem bladlusen udskiller spyt,

som kan indeholde stoffer, der er giftige for planten og kan påvirke dens vækst. Der er også risiko for overførsel af virus fra plante til plante via snablen.

Bladlusene samler sig især omkring planternes vækstpunkter, det vil sige skud, knopper og nyudsprungne blade og, for visse arter, rødder. Her findes den største koncentration af kvælstofholdigt protein, som er livsvigtigt for bladlusene. Indholdet af sukker i plantesaften er højt i forhold til det kvælstof, bladlusene har brug for, så det overskydende sukker bliver udskilt som stærkt sukkerholdige

Bladlus er små, pæreformede insekter på 0,5-7 mm, som suger saft fra planternes siror. Bladlus har mange naturlige fjender - her gør orange larver af bladlusgalmyg, *Aphidoletes aphidimyza*, deres til at holde bestanden af melet blommebladlus, *Hyalopterus pruni*, nede.

ekskrementer med det poetiske navn honningdug. Denne "natursirup" er særdeles klistret og består af mere end 90 % sukker, og den lokker både myrer, hvepse og bier til.

De altædende og de kræsne

Nogle bladlusarter trives på mange forskellige planter. Den sorte bedebladlus, *Aphis fabae*, har for eksempel over 300 forskellige værtter og holder sig ikke kun til bladbeder og rødbeder. Den kaster sig også over for eksempel dahliaer, valmuer og blomsterkarse og en lang række andre stauder og sommerblomster. Det er dog de færreste bladlusarter, der breder sig til mange forskellige planter i haven. De fleste er mere kræsne og kan kun leve på få, nært beslægtede planter eller ligefrem kun på en enkelt art. Det gælder for eksempel bøgebladlusen, *Phyllaphis fagi*,

hvis hvide vokstotter i hækken udelukkende forekommer på bøg, og sitkabladelusen, som holder sig til granarter. Ofte er mange bladlus på én plante tegn på, at bladlusene i al almindelighed har gode betingelser, så der kan være grund til at holde øje med andre planter, der jævnligt plages af bladlus.

Sommer- og vinterværter

Mange bladlusarter skifter mellem sommerværter og vinterværter. Vinterværterne er typisk vedplanter, og sommerværterne urter. Adskillige af de arter, der er almindelige i haven, har værtsskifte. Det har for eksempel melet blommebladlus, *Hyalopterus pruni*, som om sommeren flyver fra blommetræernes blade til tagrør. Bedebladlus, *Aphis fabae*, har mange hundrede forskellige sommerværter, men i vinterhalvåret holder den sig til benved, *Euonymus*, kvalkved, *Viburnum*, eller pibeved, *Philadelphus*. Stor rosenbladlus, *Macrosiphum rosae*, som i juni-juli udvikler en vinget generation, værtsskifter og flyver over på planter af kartebolle- og baldrianfamilien. Er haven rig på vinterværter, vil bladlusangrebet sætte tidligere

ind og blive værre, men selv uden vinterværter kan man ikke undgå bladlusene. De vil så blot søge værtter i nabohaven.

Bladlus på menuen

Selvom mange forbinder bladlusene, skal man ikke glemme, at de er en væsentlig del af småfuglenes menu. I de år, hvor bladlusene er få, kan det blive kritisk for mange fugle at skaffe tilstrækkelig føde til ungerne. Om vinteren er bladlusenes overvintrende æg også et vigtigt energitilskud. De mange nyttedyr, som for eksempel mariehøns, svirrefluer og gulddøjer, der holder bladlus og andre skadedyr i skak, finder også kun vej til havens planter, hvis der er noget at leve af. Forsvinder bladlusene, forsvinder nyttedyrene. Derfor er det vigtigt at skabe en naturlig balance blandt andet ved at sørge for, at nyttedyrene trives i haven.

Efter en mild vinter ses ofte angreb af sitkablادلوس, *Elatobium abietinum*, på blågran og sukkertopgran.

Sæt ind mod bladlus

Helt fri for bladlus bliver haven nok aldrig, men der er nogle ting, du kan gøre for at begrænse bladlusene, og også et par gode råd, hvis skaden er sket, og du vælger at tage kampen op:

- Sørg for, at planterne er sunde og trives godt.
- Undgå at overgødske med kvælstof - bladlusene elsker det.
- Skab gode levesteder for nyttedyrene i din have.
- Sæt redekasser op til mejserne.
- Sørg for planter, der giver føde til nyttedyrene.
- Hold godt øje med de første bladlus - måske du kan tage dem i opløbet.
- Er der kun få bladlus, så knus dem med fingrene.
- Er der alligevel kommet mange bladlus, så spul planterne med en hård vandstråle.
- Undlad at bruge sprøjtemidler, der rammer bladlusenes naturlige fjender.

Sådan skader bladlus planterne

Væksten påvirkes

Når bladlusene suger på plantens mest vitale dele, påvirker det væksten. Det kan gå ud over skud, blade og blomsters udseende. Bladene bliver gule og visne, og ved kraftige angreb falder de af. Væksten nedsættes, i værste fald går den helt i stå, og blade, skud og blomster kan blive misdannet.

Udbyttet bliver ringere

Når bladlusene har været på spil i køkkenhaven, resulterer det i nedsat vækst. Det betyder mindre udbytte - små planter, dårligt udviklede rødder og knolde, ødelagte kålhoveder og færre bær. Nogle bladlus suger på frugtanlæg og småfrugter, som falder af eller bliver små og deforme.

Honningdug skæmmer planten

Honningdug lægger sig som et glinsende, klæbrigt lag på planten, så den ikke kan ånde. Det giver grobund for vækst af sorte branddugsvampe, også kaldet sodskimmel. Det sviner blade, blomster og frugter til og giver et ulækkert udseende, og det sorte lag nedsætter plantens fotosyntese, så væksten bliver hæmmet.

Overfører virussygdomme

Når bladlus suger på en syg plante, optager de virus med plantesaften, og når de dernæst stikker i en sund plante, overfører de samtidig virus. Mange plantevirussygdomme spredes udelukkende via bladlus. I haven og drivhuset spreder bladlusene virussygdomme i bl.a. gulerødder, ærter, kartofler, agurker og hindbær og desuden i prydanter som fx tulipaner, nelliker og krysantemum.